

— Трэба, сынку, хутчэй несці чаплю дахаты, — сказаў бацька. — Браканыеры яе паранілі, крыльцы падбілі... (*Паводле В. Праўдзіна*).

 Спішыце першы тэкст, устаўляючы прапушчаныя літары. Вусна складзіце некалькі сказаў, каб закончыць апавяданне ў тэксце II. Разгледзьце фотаздымкі. Па якіх прыметах вы пазналі птушак?

У маўленні прыметнікі выкарыстоўваюцца для таго, каб:

- падкрэсліць адметныя прыметы прадмета;
- стварыць яркае вобразнае апісанне;
- паказаць стаўленне аўтара да прадмета, з’явы, падзеі.

270. Аднавіце фразеалагізмы, устанавіўшы адпаведнасць паміж словамі першага і другога слупкоў. Запішыце ўстойлівыя выразы, ужываючы прыметнікі ў патрэбнай форме. Вызначце канчаткі прыметнікаў.

бабін	край
малочны	рэкі
пярэдні	грамата
кітайскі	лета

Які фразеалагізм мае значэнне ‘тое, у чым цяжка разабрацца’?

§ 44. Якасныя, адносныя і прыналежныя прыметнікі

271. Прачытайце тэкст. Падбярыце да яго загаловак.

Вожык — адзін з любімых п..рсанажаў народных казак і дзіцячых мультфільмаў. Гэты звярок — л..сны жыхар. Ён харчуетца нас..комымі. Але часам можа і птушынае гн..здзечка разбурыць.

Галоўнай асаблівасцю вожыка з’яўляюцца вострыя іголки на спіне^Ф і баках. Яны ўтварыліся ў далёкіх вожыкавых продкаў з валасянога^С покрыва і служаць надзейнай аховай маленькага звярка ад злых ворагаў (*Паводле Г. Аўласенкі*).

Выпішыце з тэксту прыметнікі, што абазначаюць прыметы прадметаў паводле: 1) якасці, знешняга выгляду, памеру; 2) адносін да прадмета, асобы, месца; 3) прыналежнасці жывёле.

Спішыце першы абзац, устаўляючы прапушчаныя літары.

Паводле значэння прыметнікі падзяляюцца на якасныя, адносныя і прыналежныя.

Якасныя прыметнікі абазначаюць прыметы прадметаў паводле іх якасцей і адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?: добры, упэўнены, чырвоны, спелы.*

Якасныя прыметнікі могуць спалучацца са словамі *вельмі, надта: вельмі дарэгі, надта здольны.*

Адносныя прыметнікі абазначаюць прыметы прадметаў паводле іх адносін да прадмета, асобы і адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?: шаўковы пояс — пояс з шоўку, дзіцячая пляцоўка — пляцоўка для дзяцей.*

Прыналежныя прыметнікі абазначаюць прыметы прадметаў паводле іх прыналежнасці пэўнай асобе ці жывёле і адказваюць на пытанні *чы й? чы я? чы ё? чы е?: мамін голас, баброва плаціна, Васількоў шытак, Ірынін пенал.*

Адносныя і прыналежныя прыметнікі не могуць спалучацца са словамі *вельмі, надта.*

272. Прачытайце табліцу.

РАЗРАДЫ ПРЫМЕТНІКАЎ ПА ЗНАЧЭННІ	
Якасныя	Адносныя
Назвы прымет паводле:	
• формы і памеру: <i>шырокая дарога, круглы стол;</i> • колеру і масці: <i>сіняе неба, буланы конь;</i> • смаку і паху: <i>горкі палын, духмяны хлеб;</i> • фізічных асаблівасцей: <i>высокі сусед, кульгавае цяля;</i> • рыс характару і разумовых здольнасцей: <i>шчырая сяброўка, кемлівае дзіця</i>	адносін да: • асобы: <i>дзіцячыя цацкі, вучнёўскі шытак;</i> • прадмета: <i>камп'ютарны стол, тэлефонны даведнік;</i> • матэрыялу ці рэчыва: <i>ільняны ручнік, айсяная каша;</i> • месца: <i>вясковы жыхар, лугавая кветка;</i> • часу: <i>вясенні гром, учарашні дзень</i>
Прыналежныя	
• прыналежнасці асобе: <i>татаў шалік, Антосеў смартфон</i>	• прыналежнасці жывёле: <i>буслава гняздо, лісіная нара</i>

273. Прачытайце прыметнікі і растлумачце іх значэнні. Вызначце, да якога разраду яны адносяцца.

Светлы, медны, ластаўчын, сакавіты, чорна-белы, заўтрашні, Надзеін^Ф, асенні, упарты, гняды, дзядулеў, добразычлівы, бацькоўскі, вусаты, Коласаў, школьны, мядовы, бабулін, шырокі.

Складзіце словазлучэнне з адным прыметнікам кожнага разраду.

Якасныя прыметнікі могуць ужывацца ў кароткай форме.

Кароткая форма прыметніка ў назоўным склоне адзіночнага ліку мужчынскага роду мае нулявы канчатак: *сын дуж*□, *хлеб горак*□; у жаночым і ніякім родзе — канчатак **-а**: *праца салодк*□, *дзіця шчаслів*□; у множным ліку — канчатак **-ы (-і)**: *вучні гатов*□, *мясіны дораг*□.

У сказе кароткая форма прыметніка выконвае ролю выказніка: *Печ прыгорне* нас, як матка, добра там, дзе я здароў* (Я. Колас).

274. Прачытайце. Растлумачце сэнс прыказак. Выпішыце са сказаў кароткія прыметнікі. Падбярыце да іх адпаведныя прыметнікі ў поўнай форме.

У з о р. *Повен*□ — *поўн*□, *поўн*□ — *поўн*□, *поўн*□ — *поўн*□.

1. Горкая часам праца, ды хлеб ад яе салодкі^с. 2. Не той хорош, хто з твару прыгож, а той хорош, хто на справу гош. 3. Вясна кветкамі багата, а восень з пірагамі ў хату. 4. Ён хоць і не багат, але госцю рад. 5. І ваўкі сыты, і козы цэлы.

Якое значэнне мае слова *гош* у другім сказе: а) ‘прыгодны для якіх-небудзь мэт’; б) ‘прывабны’?

275. Складзіце словазлучэнні «прыметнік + назоўнік». У спалучэнні з якімі назоўнікамі прыметнік будзе адносным ці прыналежным, а ў спалучэнні з якімі — якасным?

музычны інструмент
 голас

свінцовая куля
 хмара

залатое калье
 дзяцінства

курыная → памяць
→ дзюба
→ катлета

воўчы → хвост
→ апетыт
→ кажух

Запішыце словазлучэнні з якаснымі прыметнікамі. З адным словазлучэннем складзіце сказ. Падкрэсліце прыметнік як член сказа.

Адносныя і прыналежныя прыметнікі могуць пераходзіць у якасныя.

У словазлучэнні *срэбны бранзалет* (у значэнні ‘зроблены са срэбра’) прыметнік *срэбны* з’яўляецца адносным, а ў словазлучэнні *срэбны іней* (у значэнні ‘падобны да срэбра’) гэты прыметнік ужываецца ў значэнні якаснага.

У словазлучэнні *курыны хвост* (у значэнні ‘хвост, які належыць курыцы’) прыметнік *курыны* з’яўляецца прыналежным, а ў словазлучэнні *курыны розум* (у значэнні ‘розум, як у курыцы’) — якасным.

276. Прачытайце тэкст. Ці можна лічыць яго гумарыстычным?

Саша заўважыў у кантралёра^с лісіны каўнер і запытаў у мамы: — Гэта цёця прычапіла лісу, каб яе зайцы баяліся? (*Паводле Т. Сучковай*).

Якое значэнне мае слова *лісіны* ў словазлучэнні *лісіны каўнер*: а) ‘які належыць лісе’; б) ‘зроблены з футра лісы’; в) ‘такі, як у лісы’? Назавіце разрад гэтага прыметніка па значэнні.

Складзіце словазлучэнне з прыметнікам *лісіны* ў значэнні ‘такі, як у лісы’. У прамым ці пераносным значэнні ўжываецца гэты прыметнік?

Прыналежныя прыметнікі могуць пераходзіць у адносныя, калі яны маюць значэнне ‘зроблены з ...’. Прыметнік *воўчае* ў словазлучэнні *воўчае лагава* (у значэнні ‘логава, што належыць ваўку’) з’яўляецца прыналежным, а ў словазлучэнні *воўчае футра* (у значэнні ‘футра са скуры ваўка’) — адносным.

277. Спішыце сказы, устаўляючы прапушчаныя літары. Вызначце, да якога разраду адносяцца прыметнікі.

1. Расчасалі^{сп} вішні шо..кавыя косы і ўранілі долу сн..гавы в..нок (*П. Трус*). 2. І над вёскаю далёка чу..цца бусліны клёкат (*Г. Аўласенка*). 3. Малюе мастачка зіма крышталёныя кветкі на шкле і дзівіцца з шыбы сама пры ц..мяным, х..лодным святле (*М. Курыла*). 4. Наварысты курыны булён яшчэ ў XII стагод..зі лічы..ся лекамі супраць грып.. і пр..студы (*З газеты «Звязда»*). 5. Так паяе птушыны хор, аж зв..ніць зарэчны бор! (*А. Русак*).

Якое слова мае значэнне ‘з густым наварам’?

булён

§ 45. Ступені параўнання якасных прыметнікаў, іх утварэнне і ўжыванне

278. Прачытайце тэкст. На колькі сэнсавых частак яго можна падзяліць?

Чаму снег рыпіць пад нагамі?

Снег складаецца з **найдрабнейшых** часцінак замёрзлай вады. Рыпенне снегу — гэта ўсяго толькі шум ад расциснутых крышталікаў. Рыпіць снег^м толькі ў мароз. Чым **мацнейшы** мароз, тым **вышэйшая** танальнасць* рыпення. Узмацненне маразоў робіць ледзяныя крышталікі **больш цвёрдымі** і крохкімі.

Калі на двар.. мароз, то ты не змож..ш скачаць снежны к..мяк, таму што снег занадта ра..сыпісты. Вельмі мокры снег таксама не пад..дзе, бо снежная баба стане падобнай да апаленай свечкі (*Паводле А. Чайкі*).

крыштáлік

Запішыце выдзеленыя словы ў пачатковай форме паводле ўзору.

У зор. *Найсвятлейшы* — *светлы*, *дужэйшы* — *дужы*, *больш мяккі* — *мяккі*.

Спішыце апошні абзац, устаўляючы прапушчаныя літары.

Якасныя прыметнікі могуць мець вышэйшую і найвышэйшую ступені параўнання.

Вышэйшая ступень параўнання прыметнікаў паказвае, што ў адным прадмеце якасці больш ці менш у параўнанні